

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України (справа щодо актів про Обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад)

м. К и ї в
27 березня 2002 року
№ 7-рп/2002

Справа № 1-14/2002

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Скоморохи Віктора Єгоровича — головуєчий,
Вознюка Володимира Денисовича,
Євграфова Павла Борисовича,
Іващенко Володимира Івановича,
Козюбри Миколи Івановича,
Корнієнка Миколи Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни – суддя-доповідач,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Німченка Василя Івановича,
Розенка Віталія Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Селівона Миколи Федосовича,
Тимченка Івана Артемовича,
Тихого Володимира Павловича,
Чубар Людмили Пантеліївни,
Шаповала Володимира Миколайовича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання Полтавця Юрія Павловича, члена Вищої ради юстиції, а також залучених до участі у розгляді цієї справи Селіванова Анатолія Олександровича — Постійного представника Верховної Ради України в Конституційному Суді України, Носова Владислава Васильовича — Постійного представника Президента України в Конституційному Суді України, Лукашової Надії Павлівни — Постійного представника Верховного Суду України в Конституційному Суді України, Пасенюка Олександра Михайловича — заступника Державного секретаря Міністерства юстиції України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 39 Закону України “Про Конституційний Суд України” стало конституційне подання Вищої

ради юстиції щодо офіційного тлумачення зазначених положень частини першої статті 150 Конституції України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України “Про Конституційний Суд України” є практична необхідність в офіційній інтерпретації положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Малинникову Л.Ф., пояснення Полтавця Ю.П., Селіванова А.О., Носова В.В., Лукашової Н.П., Пасенюка О.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб’єкт права на конституційне подання — Вища рада юстиції — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням про офіційне тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України.

Вища рада юстиції вважає, що є практична необхідність в офіційному тлумаченні положень частини першої статті 150 Конституції України щодо віднесення до повноважень Конституційного Суду України вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) правових актів Верховної Ради України та актів Президента України про обрання/призначення професійних суддів на посади і про звільнення їх з посад. Зокрема, потребує роз’яснення питання, “чи акти Президента України та Верховної Ради України щодо призначення професійних суддів на посади та звільнення їх з посад підлягають лише конституційно-правовій перевірці, чи вони можуть бути предметом оскарження і в судах загальної юрисдикції”.

Як зазначається у конституційному поданні, Конституцією України запроваджено особливий порядок призначення/обрання професійних суддів на посади та звільнення їх з посад, що впливає зі статті 126, частини першої статті 128 Конституції України. Положення пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України, які конкретизовані у статтях 3, 29, 31, 37 Закону України “Про Вищу раду юстиції”, передбачають, що Вища рада юстиції вносить подання Президенту України про перше призначення суддів на посади, а також Президенту України або Верховній Раді України про звільнення їх з посад. Вища рада юстиції вважає, що її подання, яке стало підставою для прийняття рішення про звільнення з посади судді, відповідно до статті 55 Конституції України може бути оскаржене в судах загальної юрисдикції. Скасування в судовому порядку подання Вищої ради юстиції про звільнення з посади судді, на думку суб’єкта права на конституційне подання, тягне за собою і анулювання підстав для звільнення його з посади.

2. Голова Верховної Ради України у письмовому поясненні зазначив, що рішення Вищої ради юстиції щодо внесення подання до відповідного органу про звільнення судді з посади не може бути оскаржене окремо,

оскільки остаточне рішення приймається лише тим органом, що його призначив або обрав на посаду.

Також стверджується, що оскарження до Конституційного Суду України актів Верховної Ради України та Президента України про обрання/призначення професійних суддів на посади та про звільнення їх з посад не відповідає вимогам статті 150 Конституції України. Юридичний аналіз положень цієї статті, як зазначено, свідчить, що до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про конституційність законів та інших правових актів, а не про їх законність. На думку Голови Верховної Ради України, “захист прав усіх суб’єктів, яких згідно з Конституцією України призначає на посаду та звільняє з посади Президент України або Верховна Рада України, забезпечує держава. Оскарженню підлягають рішення органів, з якими встановлені трудові правовідносини. Такі правовідносини обумовлені частиною другою статті 55 Конституції України, яка гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, тобто у судах загальної юрисдикції”.

Президент України висловив думку, що Конституція України не наділяє жоден з державних органів повноваженнями стосовно скасування чи тимчасового припинення дії актів Президента України або Верховної Ради України, в тому числі актів про призначення/обрання на посади чи про звільнення з посад, за винятком вирішення питань щодо відповідності цих актів Конституції України, що належить до юрисдикції Конституційного Суду України. Як зазначається далі, на осіб, щодо яких Конституцією України встановлено особливий порядок призначення/обрання на посади і звільнення з посад, не можна повністю поширювати загальні норми трудового законодавства.

Верховний Суд України стверджує, що акти індивідуального характеру, які, реалізуючи свої повноваження, приймає Верховна Рада України чи Президент України, прямо передбачені конституційними положеннями або нормами законодавства, мають юридичні наслідки щодо окремих суб’єктів і не можуть бути предметом конституційного контролю, оскільки “питання про порядок призначення і звільнення посадових осіб держави, до яких належать і судді, регулюються виключно законами”.

Що ж стосується актів Вищої ради юстиції, то, на переконання Верховного Суду України, певні її рішення можуть бути оскаржені, зокрема з питань звільнення суддів з посад.

Міністерство юстиції України наголошує, що стаття 150 Конституції України “не регламентує питання оскарження нормативно-правових актів, а визначає повноваження Конституційного Суду України”. Посилаючись на статтю 150 Конституції України щодо кола суб’єктів звернення до Конституційного Суду України з питань, зазначених у її частині першій, та статтю 248³ Цивільного процесуального кодексу України, Міністерство юстиції вважає, що судам загальної юрисдикції не підвідомчі скарги на акти

органів законодавчої і виконавчої влади, що підлягають розгляду щодо їх конституційності.

3. У процесі розгляду справи на відкритому пленарному засіданні Конституційного Суду України Полтавець Ю.П. підтримав доводи Вищої ради юстиції, викладені у конституційному поданні, та додатково звернув увагу на те, що на підставі фактів, встановлених кваліфікаційною комісією суддів і Вищою радою юстиції, приймається відповідне рішення про призначення/обрання суддів на посади або про звільнення їх з посад.

Селіванов А.О. наголосив, що всі правові акти Президента України та Верховної Ради України підлягають юрисдикції Конституційного Суду України. Рішення Вищої ради юстиції з питань призначення суддів на посади та звільнення їх з посад “мають вигляд правової інформації для Президента України, Верховної Ради України” і не належать до актів, які встановлюють, змінюють або припиняють правовідносини.

Носов В.В. підтримав позицію Президента України, що всі акти Президента України, Верховної Ради України, в тому числі про призначення/обрання суддів на посади та про звільнення їх з посад, мають бути предметом перевірки лише Конституційного Суду України.

Лукашова Н.П. та Пасенюк О.М. підтримали доводи відповідно Верховного Суду України та Міністерства юстиції України, викладені у листах до Конституційного Суду України.

4. На підставі системного аналізу Конституції України в аспекті питань, порушених у конституційному поданні, Конституційний Суд України встановив таке.

Відповідно до частини другої статті 147 Конституції України Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України. Закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності (частина перша статті 152 Конституції України). Перелік актів, щодо конституційності яких Конституційним Судом України здійснюється перевірка, визначено у частині першій статті 150 Конституції України. Аналіз положень цих статей Конституції України свідчить, що до “інших правових актів”, про які йдеться в частині другій статті 147, частині першій статті 152 Конституції України, належать, зокрема, правові акти Верховної Ради України, акти Президента України.

Стаття 106 Конституції України закріпила конкретний перелік повноважень Президента України, який на основі та на виконання Конституції і законів України видає обов’язкові до виконання на території України укази і розпорядження. За юридичними ознаками ці акти глави держави можуть мати як нормативно-правовий, так і індивідуально-правовий

характер. Виходячи зі змісту статті 106, частини другої статті 147, частини першої статті 150, статті 152 Конституції України укази і розпорядження Президента України є правовими актами.

Як свідчить зміст положень статей 85, 91 Конституції України, Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші правові акти. Вони є юридичною формою реалізації повноважень єдиного органу законодавчої влади в Україні та відповідно до частини другої статті 147, частини першої статті 150 Конституції України є об'єктом судового конституційного контролю.

Таким чином, у статтях 147, 150 Конституції України визначено межі юрисдикції Конституційного Суду України. За змістом цих статей перевірки на предмет конституційності підлягають, зокрема, правові акти Верховної Ради України, акти Президента України. При цьому серед них не виділено нормативно-правових або індивідуально-правових актів. Тобто до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань щодо конституційності правових актів Верховної Ради України та Президента України незалежно від того, мають вони нормативно-правовий чи індивідуально-правовий характер.

5. Звертаючись до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України, Вища рада юстиції виходила з необхідності вирішення питання стосовно можливості оспорення до Конституційного Суду України актів про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад.

Норми частин четвертої, п'ятої статті 126, частини третьої статті 127, частини першої статті 128, пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України врегульовують відносини, пов'язані, зокрема, з обранням/призначенням суддів на посади та звільненням їх з посад.

За встановленою практикою перше призначення на посаду професійного судді суду загальної юрисдикції строком на п'ять років здійснює Президент України шляхом видання указу, а рішення про обрання безстроково всіх інших суддів, крім суддів Конституційного Суду України, приймає Верховна Рада України у вигляді постанови.

Суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, з підстав, визначених у частині п'ятій статті 126 Конституції України. Президент України чи Верховна Рада України на підставі подання Вищої ради юстиції приймають рішення про звільнення професійного судді з посади.

Отже, Президент України, Верховна Рада України реалізують передбачені Конституцією України владні повноваження шляхом прийняття відповідних актів про призначення/обрання суддів на посади або про звільнення їх з посад. Такі акти глави держави та парламенту мають конституційно-правову природу.

За змістом положень частини другої статті 147, частини першої статті 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить, зокрема, перевірка на предмет відповідності Конституції України всіх без винятку правових актів Верховної Ради України і Президента України як за їх юридичним змістом, так і за дотриманням конституційної процедури їх розгляду, ухвалення та набрання ними чинності.

Таку позицію висловив Конституційний Суд України при розгляді справи за поданням народних депутатів України щодо визнання неконституційними розпоряджень Президента України про призначення заступників голів місцевих державних адміністрацій. Рішенням від 24 грудня 1997 року Конституційний Суд України визнав, що Президент України при призначенні цих посадових осіб вийшов за межі повноважень, встановлених Конституцією України.

Аналогічну точку зору висловлено в надісланих на запит Конституційного Суду України експертних висновках учених, зокрема, Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого.

Виходячи з наведеного та аналізуючи положення абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 у контексті статей 147, 152 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що за зверненням суб'єкта права на конституційне подання акти Верховної Ради України та Президента України про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад підлягають розгляду Конституційним Судом України на відповідність Конституції України за їх юридичним змістом та щодо додержання встановленої Основним Законом України процедури їх розгляду, ухвалення чи набрання ними чинності (наявність конституційних повноважень, конституційність умов, підстав обрання/призначення на посаду, звільнення з посади тощо).

Таким чином, в аспекті порушених у конституційному поданні питань Конституційний Суд України дійшов висновку, що до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань виключно щодо відповідності Конституції України актів Верховної Ради України, Президента України про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад, а не щодо їх законності.

6. Порушуючи у конституційному поданні питання щодо оскарження прийнятих Вищою радою юстиції актів, пов'язаних з достроковим звільненням суддів з посад, Вища рада юстиції послалась на пункт 1 частини першої статті 131 Конституції України, згідно з яким до відання цього органу належить внесення подань, у тому числі про дострокове звільнення суддів з посад, на підставі рішення Вищої ради юстиції, та на положення статті 55 Конституції України стосовно права суддів як громадян України на судовий захист.

Проте питання, пов'язані з порядком оскарження зазначених рішень Вищої ради юстиції до суду загальної юрисдикції, виходять за межі конституційного провадження у цій справі, в якій ідеться про офіційне

тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України, якою визначено повноваження Конституційного Суду України.

Водночас, враховуючи вимоги статті 55 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що вирішення питань, пов'язаних з трудовими спорами суддів та оскарженням актів Вищої ради юстиції, може бути предметом розгляду судів загальної юрисдикції у випадках і в порядку, встановлених законом, який також може визначити і підсудність даних справ судам загальної юрисдикції відповідного рівня.

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150 Конституції України, статтями 63, 67, 69 Закону України “Про Конституційний Суд України”, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України у системному зв'язку зі статтями 147, 152 Конституції України, в аспекті порушених Вищою радою юстиції у конституційному поданні питань, треба розуміти так:

— до повноважень Конституційного Суду України належить, зокрема, вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) правових актів Верховної Ради України та Президента України, до яких віднесені як нормативно-правові, так і індивідуально-правові акти;

— акти Верховної Ради України та Президента України про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад розглядаються Конституційним Судом України за зверненнями суб'єктів права на конституційне подання щодо перевірки відповідності Конституції України (конституційності) цих правових актів за їх юридичним змістом та встановленій Конституцією України процедурі їх розгляду, ухвалення чи набрання ними чинності (наявність конституційних повноважень, конституційність підстав призначення/обрання на посаду, звільнення з посади тощо).

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у “Віснику Конституційного Суду України” та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ